

מסמך רקע לדיון בנושא:

ההסדרים העיקריים החלים על העסקת בני-נוער בחופשת הקיץ

נוסח מתוקן

05/05/04

מוגש לוועדה לזכויות הילד

כתיבה: מיכל כספי, עובדת מחקר ומידע

אישור: דנה נויפלד, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ט' בסיוון תשס"ג

9 ביוני 2003

1. רקע כללי

במסמך זה נבחנים ההסדרים העיקריים החלים על העסקתם של בני-נוער, כ- 50,000 בשנה,¹ במהלך חופשת הקיץ כפי שנקבעו בעיקר בחוק עבודת הנוער, התשי"ג-1953, ובתקנות לחוק. לעניין זה, בני-נוער הם מי שטרם מלאו להם 18 שנים.

ההסדרים החלים על העסקת בני-נוער בקיץ דומים להסדרים החלים על העסקת בני-נוער במהלך כל השנה, ונכללים בהם נושאים כגון גובה השכר ביחס לשכר המינימום הקבוע במשק, תשלום דמי נסיעות, הגבלת שעות העבודה ועוד.

במאמרו של דוד שי, "עבודת נוער", מובאים הנתונים האלה:²

א. בני-הנוער מועסקים במסגרות עבודה שונות, שנחלקות לכמה מסגרות עיקריות-

1. מקומות עבודה כגון משרדי הממשלה, רשות הדואר ורשויות מקומיות, שהעובדים בהם יוצאים לחופשת הקיץ. בדרך כלל עובדים בהם בני-נוער המועסקים במקומות העבודה של הוריהם;

2. מקומות עבודה "קיציים" כגון קייטנות, מקומות בילוי ונופש ואירועי קיץ;

3. מקומות עבודה המעסיקים בני-נוער במשך כל השנה ומרחיבים את פעילותם בחופשת הקיץ כגון רשתות מזון מהיר, חנויות ושירותי שליחויות.

ב. מעסיקים רואים יתרון בהעסקת בני-נוער בחופשת הקיץ מכמה סיבות: השכר הנמוך שהם מסתפקים בו ושמוגדר בחוק (פירוט בהמשך), היתרון שיש לבני-נוער בחלק ממקומות העבודה על פני עובדים מבוגרים יותר (כמו בקייטנות ובמקומות בילוי ונופש) והרצון של בני-נוער לעבוד ולהשתכר בחופשת הקיץ, שבה יוצאים מבוגרים רבים לחופשה מעבודתם.

ג. על עבודת בני-הנוער חלים דיני העבודה אשר חלים על עבודת כל עובד. בחלק מדיני העבודה מוענקת הגנה מיוחדת לבני-הנוער, ובחלק אחר ניתנות להם זכויות ייחודיות, המביאות בחשבון את היכולת המוגבלת של בני-הנוער להתחרות בשוק העבודה.

2. ההסדרים העיקריים החלים על העסקת נוער בחודשי הקיץ³

2.1 גיל ההעסקה בחופשה מלימודים⁴

חוק עבודת הנוער, התשי"ג-1953 (להלן: חוק עבודת הנוער), מתיר העסקת בני-נוער בתקופה של חופשה מלימודים החל בגיל 14.⁵

¹ מר אליעזר בלו, מנהל מחלקת מחקר ופיתוח באיגוד המקצועי, הסתדרות הנוער העובד והלומד, שיחת טלפון, 4 ביוני 2003.

² מתוך: דוד שי, "עבודת נוער", חילן טק בע"מ, 20 ביוני 2002. מתוך אתר האינטרנט: www.hilan.co.il. תאריך כניסה לאתר: 4 ביוני 2003.

³ שם.

⁴ במהלך שנת הלימודים גיל ההעסקה המינימלי הוא 15 שנה.

⁵ שר העבודה והרווחה רשאי לקבוע, בתקנות, מגבלות על גיל עבודת הנערה, אם העבודה עלולה לדעתו לפגוע בהתפתחות הגופנית, החינוכית, הרוחנית או המוסרית של הנערה, או בבריאותה.

2.2 דרישות בסיסיות: פנקס עבודה ובדיקות רפואיות

נער לא יועבד במקום עבודה אלא אם כן הוצא בשירות התעסוקה לנוער פנקס עבודה על שמו על-ידי שר העבודה והרווחה, ועל המעביד הראיה כי קיים פנקס כאמור.⁶ נוסף על כך, אין להעסיק בני-נוער אלא אם כן נבדקו על-ידי רופא המשפחה וזה אישר את העסקתם.

2.3 תשלומי מסים

על המעסיקים לשלם את דמי הביטוח הלאומי בעבור עובדת בני-הנוער ואסור להם לנכות תשלום זה משכרם.⁷ בני-נוער עובדים חייבים למלא טופס 101 למס הכנסה, שבו מדווחים פרטיהם האישיים.⁸ בני-נוער זכאים לנקודת זיכוי אחת נוספת בגין הכנסתם מעבודה.⁹ אלו העוברים את סף המס (בחישוב שנתי) מחויבים בתשלום מס הכנסה. יש לציין שרובם המוחלט של בני-הנוער אינם עוברים את סף המס.

2.4 שעות עבודה ומנוחה

שעות עבודה

אין להעסיק נערה יותר משמונה שעות עבודה ליום או תשע שעות עבודה בשבוע עבודה מקוצר של חמישה ימי עבודה, ובלבד ששבוע העבודה לא יעלה על 40 שעות שבועיות.¹⁰ נערה העובדת/ת שש שעות לפחות ביום זכאית/ת להפסקה של 45 דקות, מתוכן חצי שעה הפסקה רצופה. ככלל, אין להעסיק בני-נוער מתחת לגיל 16 לאחר השעה 20:00, ואין להעסיק בני-נוער גילאי 16-18 לאחר השעה 22:00.¹¹ עובדת הנערה/ה לא תחל לפני השעה 06:00 בבוקר, ולא תחל לפני 08:00 בבוקר אם הנערה/ה מעל גיל 16 ועדיין לא סיימו כיתה י'.¹²

מנוחה שבועית

כמו כן, אין להעסיק בני-נוער ביום המנוחה השבועית, הכולל:¹³

- לגבי נער יהודי - את יום השבת;
- לגבי נער שאינו יהודי - את יום השבת או את היום הראשון או את היום השישי בשבוע, כמקובל עליו כיום המנוחה השבועית שלו.

⁶ סעיף 82 "פנקס עבודה", לחוק עבודת הנוער, תשי"ג – 1953.

⁷ שירות ייעוץ לאזרח (שי"ל), משרד העבודה והרווחה, אתר האינטרנט www.shil.haifa.ac.il, תאריך כניסה: 5 ביוני 2003.

⁸ אגף מס הכנסה ומיסוי מקרקעין, אתר האינטרנט www.mof.gov.il/itc, תאריך כניסה: 8 ביוני 2003.

⁹ שירות ייעוץ לאזרח (שי"ל), משרד העבודה והרווחה, www.shil.haifa.ac.il, תאריך כניסה: 5 ביוני 2003.

¹⁰ כאשר יש צורך בהעסקת נוער בשעות שמעבר לשעות הללו, יש לפנות לאגף הפיקוח על העבודה במשרד העבודה והרווחה בבקשה לקבלת היתר העסקה לשעות מאוחרות.

¹¹ אך ניתן לקבל היתר עבודת לילה במקרים מסוימים, לפי סעיף 25 לחוק עבודת הנוער. מתוך: תקציר חוק עבודת הנוער התשי"ג – 1953, אתר האינטרנט של משרד העבודה והרווחה www.molsa.gov.il. תאריך כניסה לאתר: 4 ביוני 2003.

¹² ש.ס.

¹³ סעיף 12 לחוק עבודת הנוער.

על אף איסור העסקת בני-נוער ביום המנוחה השבועית, יום המנוחה הוא יום עבודה עיקרי בעבור חלק מבני-הנוער.¹⁴

"בפסק-דין של בית-הדין הארצי לעבודה **אלוניאל בע"מ ועמרי פדן נ' מ"י**¹⁵ הוטל קנס בסך 30,000 ש"ח על החברה המפעילה את מסעדות "מקדונלד'ס" בישראל, וקנס של 50,000 ש"ח הוטל על מנהל החברה, עקב העסקת בני-נוער יהודים בליל שבת ובשבת"¹⁶.

¹⁴ מר יורם בר קובץ, האיגוד המקצועי לנוער, הסתדרות הנוער העובד והלומד, שיחת טלפון, 8 ביוני 2003.

¹⁵ ע"פ 1004/00 שניתן ב-9 בפברואר 2003.

¹⁶ מתוך: דוד שי, "עבודת נוער", חילן טק בע"מ, 20 ביוני 2002. מתוך אתר האינטרנט: www.hilan.co.il. תאריך כניסה לאתר: 4 ביוני 2003.

2.5 שכר העבודה

על-פי חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987, עובד זכאי לשכר עבודה שלא יפחת משכר המינימום. הזכות לשכר המינימום אינה ניתנת לויתור או להתניה.

שכר המינימום לנוער שונה מהשכר לבוגר, אך נגזר ממנו. שר העבודה והרווחה התקין תקנות שכר מינימום בעבור נערים עובדים מתחת לגיל 18 שנה,¹⁷ ולפיהן שכר המינימום לנוער עובד נגזר באחוזים משכר המינימום הקבוע בחוק, בהתאם לגילו של הנער העובד. שכר המינימום לשעה בעבור משרה מלאה לנער מחושב לפי חודש עבודה בן 173 שעות בלבד,¹⁸ ועבודה של 40 שעות שבועיות.¹⁹

בהתאם לכך, שכר המינימום לנוער, החל ב-1 בינואר 2003, הוא:²⁰

העובד	שיעור משכר המינימום	שכר מינימום לחודש	שכר מינימום לשעה
עובד שטרם מלאו לו 16 שנה	70%	2,334.63	13.49 ש"ח
עובד שמלאו לו 16 שנה אך טרם מלאו לו 17 שנה	75%	2,501.38	14.46 ש"ח
עובד שמלאו לו 17 שנה אך טרם מלאו לו 18 שנה	83%	2,768.20	16 ש"ח

2.6 הוצאות נסיעה

"נער עובד הזקוק לתחבורה כדי להגיע למקום עבודתו זכאי לקבל, נוסף על שכרו, גם החזר הוצאות נסיעה בגין כל יום עבודה, בהתאם למחיר הנסיעה בתחבורה ציבורית, בגבולות הסכום המרבי, העומד היום על 20.76 ש"ח ליום עבודה".²¹

2.7 עבודות אסורות

בחוק עבודת הנוער נקבעו הגבלות ואיסורים על העסקת בני-נוער בעבודות מסוימות,²² בין השאר על עבודה עם **גורמים מכניים ואחרים** (עבודה תת-קרקעית במכרה, התקנה, חפירה או בנייה של באר, בור שופכין או מנהרה, ריתוך או ניקוי מנוע); על עבודה עם **מכונות ומיתקנים מסוימים** (מכונות חיתוך, מקצצות בשר, שריפת סיד או גבס או מכונות לישה); על עבודה עם **גורמים פיזיקליים** (עבודה עם מכשירים פולטי קרינת לייזר, עבודה במכשירי קרינה מייננת או בחומרים

¹⁷ תקנות שכר מינימום (נוער עובד וחניכים), התשמ"ח-1987.

¹⁸ שם, סעיף 5א.

¹⁹ שם, סעיף 6.

²⁰ מר אליעזר בלו, מנהל מחלקת מחקר ופיתוח באיגוד המקצועי, הסתדרות הנוער העובד והלומד, שיחת טלפון, 4 ביוני 2003 ושירות ייעוץ לאזרח (שי"ל), משרד העבודה והרווחה, www.shil.haifa.ac.il, תאריך כניסה: 5 ביוני 2003.

²¹ מתוך: דוד שי, "עבודת נוער", חילן טק בע"מ, 20 ביוני 2002. מתוך אתר האינטרנט: www.hilan.co.il. תאריך כניסה לאתר: 4 ביוני 2003.

²² חוק עבודת הנוער, תוספת 1.

רדיואקטיביים); על עבודה עם **גורמים כימיים** (עבודה עם ממסים אורגניים, עם חומרי הדברה למיניהם או בייצור סיגריות); על עבודה עם **גורמים ביולוגיים** (עבודה במחלקות בתי-חולים שקיימת בהן סכנת הידבקות במחלות זיהומיות, טיפול בגופות נפטרים או עבודה בבית-מטבחים) וכן הלאה.

3. הפרת תנאי העסקת בני-נוער בחופשת הקיץ

במצבים מסוימים אין בני-הנוער המועסקים בחופשת הקיץ מקבלים את מלוא הזכויות המגיעות להם על-פי חוק. הדבר ייתכן כתוצאה מאי-ידיעת החוק או מאי-הבנתו (מצד הנער או המעסיק) או כתוצאה מהתעלמות מכוונת מהוראות החוק.

בני-נוער רבים מועסקים "לתקופת ניסיון" או "התלמדות" במשך ימים אחדים, ואינם מקבלים תשלום על עבודתם בתקופה זו. גם אם חתמו בני-הנוער על הסכמתם לעבוד ללא תשלום או בשכר זעום, העסקתם ללא תשלום היא עבירה על החוק.²³

3.1 נקיטת צעדים כנגד הפרת כללי ההעסקה

משרד העבודה והרווחה שולח פקחים במהלך חופשת הקיץ למקומות הנוטים להעסיק בני-נוער כגון בריכות שחייה, מיתקני נופש, קייטנות ומפעלים, כדי לפקח על כללי העסקתם של בני-הנוער. השנה יקצה משרד העבודה והרווחה כ-15 פקחים לפיקוח על כללי ההעסקה של בני-נוער.²⁴

אי-קיום כללי ההעסקה, כקבוע בחוק עבודת הנוער, עלול לגרור הטלת קנסות או מאסרים. נוסף על כך, בני-נוער שנוצלו במקומות עבודה או שחושבים שלא קיבלו את המגיע להם לפי הוראות החוק יכולים לפנות בתלונה אל משרד העבודה והרווחה או אל הסתדרות הנוער העובד והלומד. במקרים שבהם מתבררות התלונות כמוצדקות נעשית פנייה אל המעסיק, ובמקרים מסוימים מוגשת תביעה לבית-הדין לעבודה.

בשנת 2001 פנו כ-3,700 בני-נוער אל הסתדרות הנוער העובד והלומד לשם בירור נושאים הקשורים לעבודה במהלך חופשת הקיץ.²⁵

בשנת 2002 היתה עלייה של כ-10% במספר הפניות אל הסתדרות הנוער העובד והלומד בענייני עבודה במהלך חופשת הקיץ.

דוגמאות להפרת כללי העסקת בני-נוער, כפי שהתפרסמו בעיתון:

ב-24 בספטמבר 2002 התפרסמה ב"מעריב" כתבה מאת אילאיל שחר בשם: "העבדים החדשים", ועיקרה: נער מאזור הדרום עבד בפאב והשתכר שמונה ש"ח לשעה בלבד. בהסתדרות הנוער העובד והלומד רצו לסייע לו בתביעת מעסיקו, אך הנער סירב, מחשש שיפוט.

במקרה אחר, שלושה נערים שהועסקו בחברת הובלות החלו לעבוד בכל יום בשעה 11:00 בבוקר וסיימו את עבודתם בשעה 04:00 לפנות בוקר. נערים אלו השתכרו תשעה ש"ח לשעת עבודה. הנערים סירבו להגיש תלונה נגד המעסיק.

²³מר אליעזר בלו, מנהל מחלקת מחקר ופיתוח באיגוד המקצועי, הסתדרות הנוער העובד והלומד, שיחת טלפון, 4 ביוני 2003.

²⁴הגב' ציפי שנקמן, מנהלת מחלקת אכיפת חוקים במשרד העבודה והרווחה, שיחת טלפון, 8 ביוני 2003.

²⁵שם.

4. פרסומים על עבודת בני-נוער בחופשת הקיץ²⁶

לקראת חופשת הקיץ ובמהלכה יש בתקשורת פרסום נרחב של הכללים החלים על העסקת בני-נוער. כמו כן מחולקים בבתי-הספר, במרכזי קניות ובלשכות התעסוקה לנוער עלוני מידע מפורטים בנושא זה, ובהם גם טלפונים לבירורים. מידע על כללי העסקת בני-נוער מחולק גם בקרב המעסיקים.

²⁶המידע מתפרסם ביוזמת משרד העבודה והרווחה ובסיוע הסתדרות הנוער העובד והלומד.

מקורות

חקיקה

חוק עבודת הנוער, התשי"ג-1953.
תקנות שכר מינימום (נוער עובד וחניכים), התשמ"ח-1987.

פסקי-דין

ע"פ 1004/00 אלוניאל בע"מ נגד מדינת ישראל, בית-הדין הארצי לעבודה, 9 בפברואר 2003.

שיחות טלפון

בלו אליעזר, מנהל מחלקת מחקר ופיתוח באיגוד המקצועי, הסתדרות הנוער העובד והלומד, 4 ביוני 2003.
בר קובץ יורם, האיגוד המקצועי לנוער, הסתדרות הנוער העובד והלומד, 8 ביוני 2003.
שנקמן ציפי, מנהלת מחלקת אכיפת חוקים, משרד העבודה והרווחה, 8 ביוני 2003.

אינטרנט

שי דוד, "עבודת נוער", חילן טק בע"מ, 20 ביוני 2002. מתוך אתר האינטרנט: www.hilan.co.il.
תאריך כניסה לאתר: 4 ביוני 2003.
אגף מס הכנסה ומיסוי מקרקעין, www.mof.gov.il/itc, תאריך כניסה: 8 ביוני 2003.
שירות ייעוץ לאזרח (שי"ל), משרד העבודה והרווחה, www.shil.haifa.ac.il/Hebrew/labour,
תאריך כניסה: 4 ביוני 2003.
שירות ייעוץ לאזרח (שי"ל), משרד העבודה והרווחה. www.shil.haifa.ac.il. תאריך כניסה: 5 ביוני 2003.
תקציר חוק עבודת הנוער התשי"ג – 1953, אתר האינטרנט של משרד העבודה והרווחה www.molsa.gov.il. תאריך כניסה לאתר: 4 ביוני 2003.